

БЕРТОЛТ БРЕХТ ИЗВЕРГЪТ

Превод от немски: Венцеслав Константинов, —

chitanka.info

Колко разнолико може да бъде държанието на един човек показва неотдавнашната случка в киностудиото „Межрабпом-Рус“; тя бе навярно незначителна, а и остана без последствия, но все пак в нея имаше нещо ужасно.

Докато се снимаше филмът „Белият орел“, който изобразяваше погромите в Южна Русия преди войната и заклеяваше действията на тогавашната полиция, в студиото се яви възрастен човек и помоли за работа. Вмъкна се в портиерската стая при главния вход и каза на портиера, че си позволява да обърне внимание на всички присъстващи върху необикновената прилика между себе си и прочутия губернатор Муратов. (Муратов беше инициаторът на онези кървави кланета; образът му бе централен във въпросния филм.)

Портиерът, макар и да се изсмя, не му посочи веднага вратата, защото човекът бе възрастен; и сега високият и мършав старец стоеше разсеян с шапка в ръка сред тълпата от статисти и сценични работници, очевидно все още с малка надежда, че приликата му с един отявлен кръволок ще му осигури за няколко дни хляб и подслон.

Почти цял час престоя човекът така, като постоянно отстъпваше настрана, за да направи място, додето накрая съвсем го изтласкаха зад един пулт. И ето че изведнъж проявиха към него интерес. Тъкмо имаше почивка между снимките и актьорите се пръснаха из бюфетите или пък стояха на групички и разговаряха. Известният московски артист Качалов, изпълняващ ролята на Муратов, влезе в портиерската стая, за да се обади по телефона. Докато стоеше на апарата, портиерът го побутна ухилен; Качалов се обърна и сред гръмкия смях на присъстващите съзря човека зад пулта. Артистът бе гримиран по исторически фотографии и всички откриха „необикновената прилика“, за която онзи бе споменал на портиера.

След още половин час старецът седеше между режисьорите и операторите подобно на дванайсетгодишния Исус в храма и обсъждаше с тях условията на своя ангажимент. Преговорите бяха много облекчени от това, че Качалов още от самото начало не проявяваше особено желание да рискува популярността си, като изиграе ролята на един безспорен изверг. Той веднага се съгласи да направят опит с „двойника“.

В киностудиото „Межрабпом-Рус“ не беше нещо необичайно ролите на исторически лица вместо от актьори да се изпълняват от

хора, които по външност приличат на тях. Прилагаха съвсем определена режисьорска метода — и тъй на новия Муратов чисто и просто описаха историческия развой на едно събитие, което трябваше да бъде заснето, и го помолиха за проба да изобрази онзи Муратов така, както си го представя. Очакваха именно, че на външното му сходство с истинския Муратов ще отговаря и сходство в държанието.

Избраха сцената, представляваща как Муратов приема депутацията на евреите, които го заклеват да сложи край на кръвопролитията. (Сценарий, страница 17. Депутацията чака. Влиза Муратов. Остава фуражката и сабята си на закачалката. Отива до писалището. Прелиства сутрешния вестник и т.н.) Леко гримиран, в униформата на царския губернатор, „двойникът“ пристъпи в снимачния салон, част от който възпроизвеждаше историческия кабинет в губернаторския дворец, и пред целия режисьорски щаб изигра Муратов, „както си го представяше“. А си го представяше по следния начин: (Депутацията чака. Влиза Муратов.) „Двойникът“ бързо нахлува през вратата, ръцете му са пъхнати напред в джобовете, с лоша, прегърбена стойка. (Остава фуражката и сабята си на закачалката.) Това режисьорско указание „двойникът“ очевидно бе забравил. Веднага, без да сменя фуражката и сабята си, той сяда зад писалището. (Прелиства сутрешния вестник.) „Двойникът“ извършва това съвсем разсеяно. (Започва разпита.) Той изобщо не поглежда кланящите се евреи. Колебливо оставя настрана вестника, очевидно не знае какъв преход да намери към разпита на депутацията. Просто спира и поглежда измъчено към режисьорския щаб.

Целият режисьорски щаб се разсмя. Един от асистентите, като се подсмиваше, стана и с ръце в джобовете на панталона бавно закрачи между декорите, седна върху писалището до „двойника“ и се опита да му помогне.

— Сега идва епизодът с ябълките — каза той ободрително. — Муратов е бил известен с любовта си към ябълките. Дейността му като губернатор се е състояла, освен в издаването на скотски заповеди, главно в яденето на ябълки. Държал е ябълките в това чекмедже. Вижте, ето ябълките. — И той отвори едно чекмедже на писалището вляво от „двойника“. — Значи, депутацията пристъпва напред и щом първият заговори, вие, сине мой, започвате да ядете своята ябълка.

„Двойникът“ изслуша младежа с най-голямо внимание. Ябълките, изглежда, му направиха впечатление.

Тогава отново опитаха тази сцена: Муратов действително изважда бавно с лявата си ръка една ябълка от чекмеджето и докато с дясната започва да изписва букви върху хартията, изяжда ябълката — впрочем съвсем не лакомо, а някак привично. И докато депутацията излага молбата си, той наистина е зает повече със своята ябълка. След известно време, през което не слуша говорещите, посред изречението на единия от евреите той прави отривисто движение с дясната си ръка, с това прекъсва думите му и изобщо ликвидира въпроса.

Сега „двойникът“ се обърна с въпросителен поглед към режисьорите и промърмори:

— Кой ги отвежда?

Главният режисьор не помръдна от мястото си.

— Нима вече свършихте?

— Да, мислех, че сега ги отвеждат.

Главният режисьор се поусмихна, погледна наоколо си и рече:

— Е, с извергите нещата съвсем не са толкова прости. Ще трябва да положите още малко усилия.

Режисьорът стана и двамата преминаха още веднъж цялата сцена.

— Никой изверг не се държи така — рече той. — Така се държи един дребен чиновник. Виждате ли, трябва да поразмислите. Без мислене нищо не става. Нужно е да си го представите този кръволок. Трябва да ви стане ясен като петте ви пръста. Опитайте още веднъж.

Сега режисьорът започна да изгражда сцената от драматическа гледна точка. Подсилваше и придаваше характер на детайлите. „Двойникът“ се показва схватлив. Правеше всичко, каквото му говореха, дори го правеше нелошо. Изглежда, той също бе в състояние да изобрази един изверг не по-зле от всеки друг. На него просто не му достигаше собствено въображение. След половинчасова работа сцената изглеждаше така:

(Влиза Муратов.) Раменете опнати назад, гърдите изпъчени, ъгловати движения с главата. Още от вратата хвърля хищен поглед към застиналите в дълбок поклон евреи. (Оставя фуражката и сабята си на закачалката.) При това шинелът му се свлича, но той го оставя да лежи на земята. (Отива до писалището. Прелиства сутрешния вестник.)

Търси с очи театралните новини в подлистника. Леко потрепва с ръка такта на модна песничка. (Започва разпита.) С просташко движение на дланта си отпраща евреите три метра назад.

— Не, вие нищо не проумявате. Каквото сега правите, изобщо не върви — каза главният режисьор. — Това е най-обикновен театър. Злодей от старата школа! Драги мой, днес не си представяме така един изверг. Това не е Муратов.

Всички от режисьорския щаб станаха и заувещаваха Качалов, който бе наблюдавал пробата. Говореха в един глас. Образуваха се групички, започнаха да обсъждат същността на изверга.

Върху историческия стол на генерал Муратов с прегърбена, лоша стойка седеше, забравен от всички, „двойникът“, взираше се измъчено пред себе си и все пак надаваше ухо. Очевидно той следеше внимателно разговорите. Стараеше се да схване положението.

Онези, които представяха еврейската депутация, също взеха участие в обсъждането. Известно време всички слушаха двама статисти, възрастни евреи, жители на града, които някога са били членове на споменатата депутация. Старците ги бяха ангажирали, за да придадат на филма по-голяма правдивост и характерност. Странно, ала тъкмо те намираха първото изпълнение на „двойника“ за съвсем нелово. Не можели да кажат как то въздейства на други хора, неучаствали в събитията, но на времето именно привичността и бюрократичността на нещата им направили ужасно впечатление. Това държание „двойникът“ пресъздал доста правдиво. А как само при първата проба изял ябълката — някак съвсем машинално. Впрочем при разговора си с тях Муратов не ядъл ябълка. Помощник-режисьорът отхвърли това.

— Муратов винаги е дъвчел ябълка — каза той рязко. — А вие изобщо присъствахте ли тогава?

Евреите, за да не ги заподозрат, че не са били сред обречените на смърт депутати, уплашено отстъпиха и изразиха предположението, че може би Муратов е ял ябълки малко преди или пък малко след тяхната аудиенция.

В този миг сред групичката, обградила главния режисьор и Качалов, премина вълнение. „Двойникът“ бе разбутал стоящите пред себе си и си проби път до главния. С жадно и трескаво изражение на костеливото си лице той заговори на присъстващите. Очевидно бе

схванал какво искат от него тези хора и от страх да не загуби хляба си бе получил просветление: той им направи предложение.

— Мисля, че разбирам как го виждате. Муратов е бил изверг. Ами че това можем да изразим с ябълките. Само си представете, че аз взимам една ябълка и я завирам под носа на евреина. „Яж!“ — казвам му. И докато той... внимавай! — обърна се той към актьора, който играеше предводителя на депутацията. — Докато ти ядеш ябълката, а помисли, при твоя смъртен страх тя, разбира се, ще заседне в гърлото ти, но ти си длъжен да изядеш ябълката, щом аз, губернаторът, ти я давам, впрочем съвсем любезно, от моя страна това е любезен жест към тебе, нали? — обърна се той отново към главния режисьор. — И при това съвсем мимоходом бих могъл да подпиша смъртната присъда. А този, който яде ябълката, вижда това.

Няколко секунди главният режисьор го гледаше втренчено. Старецът стоеше пред него прегърбен, мършав, възбуден и немощен, с цяла глава по-висок, тъй че можеше да надзърта над рамото му; и за миг режисьорът си каза, че старецът му се подиграва, защото му се стори, че в пламтящите му очи долавя внезапна и едва забележима подигравка, нещо извънредно презрително, недопустимо. Но ето че Качалов отново подхвана разговора.

Качалов бе слушал с напрегнато внимание и предложената от „двойника“ сцена с ябълката бе разпалила актьорското му въображение. И като направо грубо отблъсна с ръка „двойника“, каза на щаба:

— Блестящо! Ето какво има той предвид.

И заигра пред тях сцената, но така, че сърцата им замряха в гърдите. Когато, плувнал в пот, Качалов подписа смъртната присъда, целият павилион избухна в ръкопляскания.

Домъкнаха прожекторите. Обясниха на евреите какво да правят. Нагласиха камерите. Започна заснемането. Качалов играеше Муратов. Още веднъж се бе оказало, че простата прилика с един кръволок, естествено, не означава нищо и че е нужно изкуство, за да се създаде впечатление за истинската същност на един изверг.

Бившият царски губернатор Муратов си взе фуражката от портиерската стая, поклони се раболепно на портиера и с мъка пое в студа на октомврийския ден обратно към града, където се изгуби в

бедняшките квартали. Този ден той бе изял две ябълки и бе изкарал малко пари, които щяха да му стигнат да намери подслон за една нощ.

1928

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.